

Zomervellingen desastreus voor broedvogels

Broedvogels hebben zwaar te lijden onder zomervellingen. Dat heeft de bosbeheerders er niet van weerhouden zomervellingen als reguliere bedrijfsvoering te introduceren en de intensiteit ervan op te voeren. Het is het bekende verhaal: bedrijfs-economische belangen prevaleren boven natuurbelangen. De parallel met de landbouw is in dit opzicht frappant: schaalvergroting, vervanging van mankracht door machines en inschakeling van loonbedrijven en aannemers ten koste van eigen (vaak meer betrokken en deskundiger) personeel.

Dit mechanisme vindt zijn oorsprong in het idee dat alles geld moet opbrengen, of in ieder geval niets mag kosten. Vandaar dat een organisatie als Staatsbosbeheer zich steeds meer als een uitbater van 'hun' terreinen opstelt. De bossen worden jaar rond economisch geëxploiteerd en fungeren verder als decor voor consumptieve recreanten. Mijn stelling is echter: vogels kunnen zich niet verdedigen en zijn bij wet beschermd. Die bescherming moet worden geëffectueerd, óók als dat geld kost. Vertaald naar broedvogels betekent dat: geen vellingen van 1 maart tot 1 september (hoofdbroedtijd), en wintervellingen uitvoeren met zorg voor de omgeving.

De effecten van zomervellingen

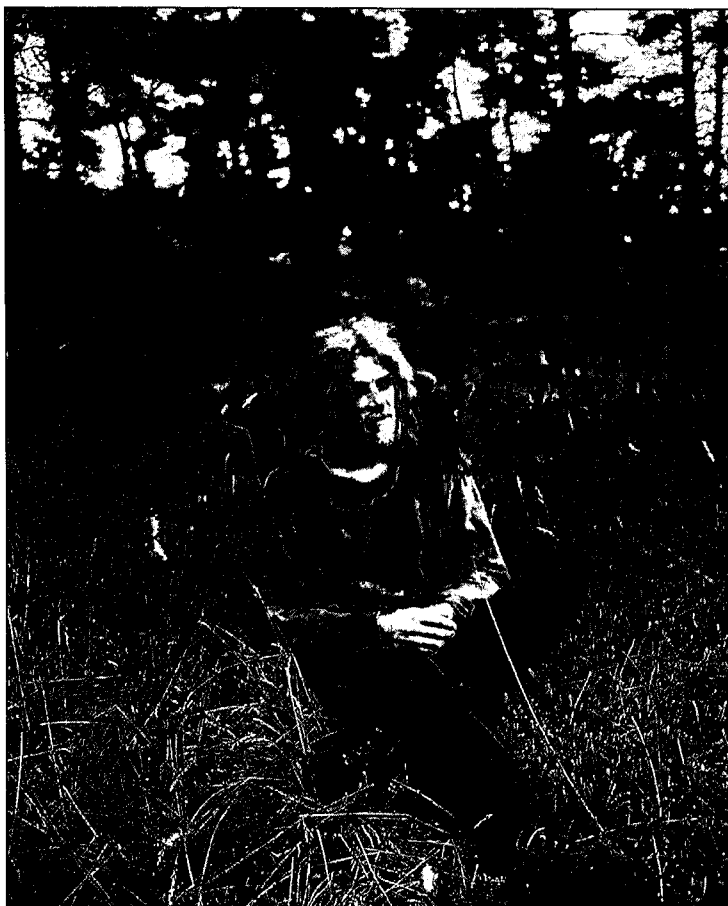
Rob Bijlsma met jonge zwarte spechten op de grond, Dieverzand, mei '98 (Foto: Willem van Manen)

op broedvogels en hun leefomgeving zullen aan de hand van enkele voorbeelden worden belicht. Bedenk daarbij nogmaals dat vogels bij wet zijn beschermd, dat het een treurige ontwikkeling is als leidinggevend personeel van terreinbeherende instanties geen compassie met de natuurlijke bosbewoners meer heeft (noch oor voor de protesten van natuurbeschermers) en dat veel lokale beheerders ook mordicus tegen de zomervellingen zijn.

Broedvogeldichtheid in bossen

Een veel gehoord argument is

dat zomervellingen mogelijk moeten zijn indien er voorzichtig wordt gewerkt en rekening wordt gehouden met de nesten. Dat is om meerdere redenen onzin. In de eerste plaats is de nestdichtheid zo hoog, dat willekeurig welke ingreep in het terrein verstoring met zich meebrengt. Gestandaardiseerde broedvogelinventarisaties in bossen van Staatsbosbeheer, verspreid over het hele land, leverden dichtheden van 20-158 territoria per 10 ha op (SOVON-rapporten 90/04, 90/05, 92/01, 92/18), al naar gelang bostype en -leeftijd. Let wel, dit zijn minima omdat het groot-

schalige karteringen met een gemiddelde tijdsbesteding van slechts 9-11 minuten/ha betreft. In Europa (waaronder Nederland) wordt gewoonlijk minimaal 30 minuten per ha als gewenste tijdsbesteding gehanteerd (Flade 1994).

In de tweede plaats zijn vogel-nesten per definitie goed verstopt. Zo niet, dan is de kans op predatie zeer groot. Het is dus buitengewoon lastig om nesten op te sporen. Zelfs zeer ervaren nestzoekers scoren nog niet de helft van de aanwezige nesten, tenzij er excessief veel tijd aan wordt gespendeerd. De vindkans varieert bovendien per soort (van relatief makkelijk bij roofvogels tot gekmakend moeilijk bij goudhaantje), per broedstadium (makkelijk tijdens nestbouw en jongenfase, moeilijk in eifase) en per bostype (makkelijk in open grove dennenbos, moeilijk in dicht sparrenbos). Eventjes de nesten opzoeken is flauwekul. In de derde plaats is rekening houden met nesten tijdens boswerk een loze kreet. Tot welke afstand van een nest blijft een broedvogel zitten, hoe lang kan een vogel van het nest worden weggehouden zonder schade aan eieren of jongen toe te brengen, welke soorten zijn extra gevoelig voor verstoring, hoe groot is de individuele variatie in verstoring gevoeligheid? Allemaal zaken waar niemand het antwoord op heeft. Zeker is wel dat er in bosbouwkringen vele Broodjes Aap de ronde doen. Zoals het idee dat een harvester minder verstoring en vernieling met zich mee brengt (het tegendeel is waar) of dat snel werken minder verstoring oplevert.

Effect van zomervellingen op broedvogels

Dit is in 1998 onderzocht in Boswachterij Smilde in West-Drenthe (eigenaar: Staatsbosbe-

heer). In twee identieke opstanden grove den (ongeveer 60 jaar oud, vrij veel ondergroei van zomereik, lijsterbes en berk) werden broedvogels gekarteerd en nesten opgespoord. In plot A (4,5 ha onderzocht) vonden in de tweede helft van mei vellingen plaats, in controleplot B (5,6 ha) niet (Bijlsma 1998). De vellingen werden met de motorzaag uitgevoerd. Vervolgens werden de stammen van takken ontdaan, met een tractor versleept naar het dichtstbijzijnde bospad en daar verzaagd.

In plot A werden voorafgaande aan de boswerkzaamheden 17 nesten gevonden, tegen 16 in het ongedunde plot B (Tabel 1). Het nestsucces in het gedunde plot was extreem laag: slechts drie van de 17 nesten leverden uitgevlogen jongen op. Negen van de 14 mislukte nesten werden hier rechtstreeks vernield of verstoord door boswerkzaamheden: omzagen van de nestboom (4x, waaronder de holenbroeders grote bonte specht en gekraagde

roodstaart), vernieling van grondnesten door gevallen boom en door uitslepen (4x) en beschadiging van de nestomgeving (1x). In nog eens twee gevallen was boswerk mogelijk de oorzaak van mislukking: desertie door roodborst van nest met legsel gelegen op zes meter van veelgebruikt sleepspoor en afgebroken tak aan nestboom van pimpelmees.

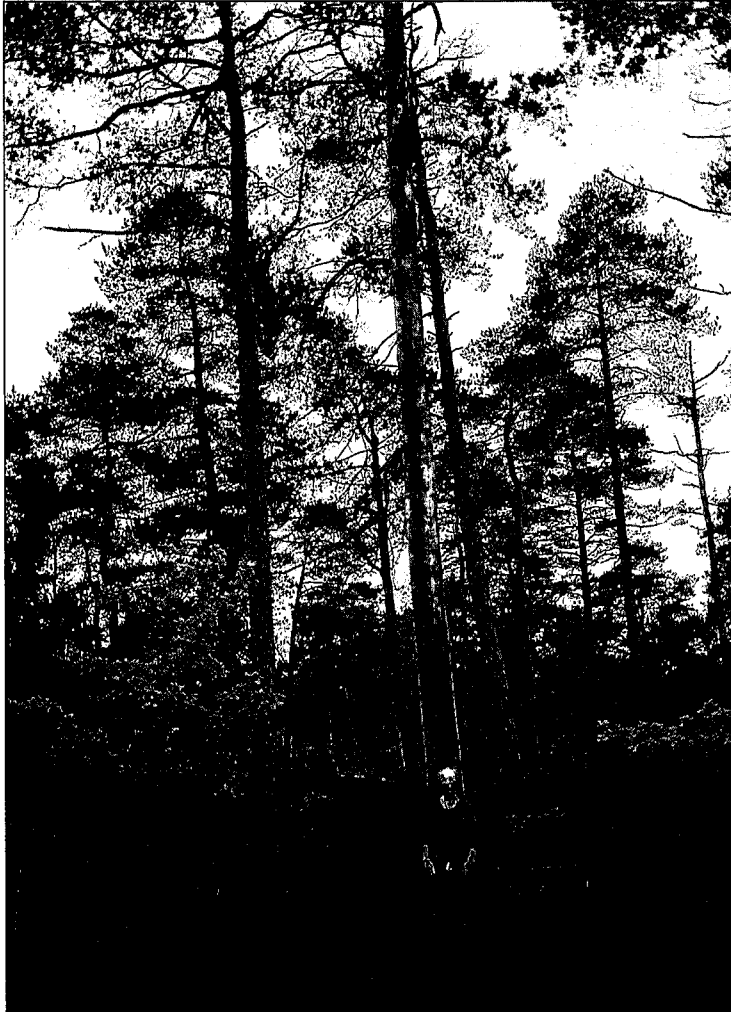
In plot B zonder boswerkzaamheden kwamen de mislukkingen op conto van predatie (3x), mogelijk verstoring door mijn nestcontrole (1x, vlaamse gaai) en onbekend (2x).

Vervolg- en nalegels als buffer voor verliezen

Een ander veelgehoord argument om zomervellingen te rechtvaardigen is de gewoonte van zangvogels om een nieuw legsel te produceren na verlies van het eerste legsel. Bijgevolg zouden verstoringen als gevolg van vellingen niet erg zijn omdat de meeste vogels toch een nieuw

Tabel 1. Voorkomen en broedsucces van vogels in twee gelijke plots (mèt en zonder dunningen) in Boswachterij Smilde in 1998. I = Aantal vastgestelde territoria, II = Aantal gevonden nesten, III = Aantal nesten succesvol.

Plot Oppervlakte (ha)	A 4,5			B 5,6		
	Ja			Nee		
Territoria/Nesten	I	II	III	I	II	III
Grote Bonte Specht	1	1	0	1	1	1
Winterkoning	2	1	0	3	1	0
Roodborst	5	3	0	4	1	1
Gekraagde Roodstaart	1	1	0	1	1	1
Merel	3	2	1	2	1	0
Zanglijster	1	1	0	0	-	-
Zwartkop	1	1	0	2	2	1
Tijftjaf	3	1	0	3	1	0
Fitis	1	0	-	0	-	-
Goudhaan	1	0	-	2	1	1
Zwarte Mees	1	1	1	1	1	1
Pimpelmees	1	1	0	1	1	1
Koolmees	2	2	1	1	1	1
Vlaamse Gaai	0	-	-	1	1	0
Vink	3	2	0	6	3	2
Totaal	26	17	3	28	16	10

Willem van Manen staand onder nestboom van de zwarte specht. Gat is bovenaan in de dode grove den zichtbaar. Dieverzand, mei '98 (Foto: Rob Bijlsma)

Beschadiging ondergroei

Reguliere boswerkzaamheden brengen altijd vernielingen aan ondergroei, dood hout en bodemvegetatie met zich mee. Daar is niets op tegen. De recente ontwikkelingen geven echter te denken. Tot voor kort gebeurde het blesen en vellen door eigen personeel. Deze mensen kenden het bos als hun broekzak en hadden vaak een band met 'hun' bos en de bewoners ervan. Deze binding is de laatste tien jaar effectief gemutileerd door reorganisaties (Staatsbosbeheer is een goed voorbeeld) en uitbesteding van boswerk aan aannemers. De goeden niet te na gesproken vindt tegenwoordig veel boswerk rücksichtslos plaats, met voorbijzien aan 'kleinigheden' als het sparen van staand dood hout en instandhouding van spontane opslag. De destructie van dood hout en opslag in Boswachterij Smilde is maatgevend voor de huidige aanpak die is geënt op snelheid en efficiëntie.

nest beginnen. Nog afgezien van het feit dat zo iets nooit een argument mag zijn om vernielingen aan te richten, is de werkelijkheid minder simpel. In de eerste plaats produceren niet alle vogelsoorten zo makkelijk een nieuw legsel: roofvogels, uilen, spechten, sommige mezen, gekraagde roodstaart en laat arriverende zomergasten zien daarvan af als de verstoring in de late eifase of in de jongenfase plaatsvindt. In de tweede plaats is het broedsucces van tweede legfels en vervolglegfels (een stuk) minder dan van eerste legfels, is de conditie van jongen uit dergelijke

broedsels gewoonlijk minder en is de levensverwachting navenant korter (Newton 1989). In de derde plaats kunnen de ouders, door de algehele verlaten van hun broedcyclus, in de knel komen met een goede timing van hun -energetisch kostbare- ruicyclus; dit kan consequenties hebben voor hun eigen overlevingskansen (Carey 1996). De evolutionair bepaalde strategie van vogels is gericht op een zo vroeg mogelijke start van de broedcyclus. Een afwijking van dat stramien is ongunstig voor de jongenproductie en de overlevingskansen van ouders en jongen.

Tijdens bovenstaand onderzoek in Boswachterij Smilde werd tevens gekeken in hoeverre de vellingen neveneffecten hadden op de ondergroei. Ongeveer 10% van de aanwezige ondergroei in het gedunde plot werd onherstelbaar beschadigd als gevolg van moedwillig wegzagen en kapotrijden met tractor. Nog eens 10-15% van de ondergroei onder vond schade door vellingen en uitslepen. Een deel van de bodemvegetatie werd aan stukken gereden tijdens manoeuvreren en uitslepen.

Dode staande bomen

Het belang van staand dood hout

kan niet genoeg worden benadrukt, noch dat van een struiklaag die spontaan is opgeslagen (Avery & Leslie 1990, Fuller 1995). Het zijn de leveranciers van voedsel (vooral insecten en hun larven), en ze bieden nestgelegenheid en dekking.

Staatsbosbeheer propageert het sparen van staand dood hout bij vellingen. De praktijk is een geheel andere. Op de 4,5 ha van het gedunde plot in Boswachterij Smilde werden voorafgaande aan de werkzaamheden 45 staande dode bomen geteld met een doorsnee van >14 cm op borsthoogte, namelijk 43 grove dennen, 1 zomereik en 1 berk. Van deze 45 bomen werden er negen moedwillig omgezaagd (twee daarvan werden zelfs verzaagd en afgevoerd in de houtstapels), vijf knaptten af tijdens vellingen en 23 werden omvergedrukt, vielen tijdens uitslepen en werden meegesleurd in de val van een geveld boom. Volgens de arbeiders werd dat gedaan omdat ze in de weg stonden of potentieel gevaar opleverden tijdens de oogstwerkzaamheden. In de weggezaagde bomen zaten onder andere de nesten van grote bonte specht en gekraagde roodstaart (beide op eieren). Uiteindelijk bleven slechts acht van de 45 dode bomen overeind. Dit beeld werd ook in andere boswachterijen in Drenthe, op de Veluwe, in Flevoland en in Noord-Brabant geconstateerd, enkele uitzonderingen daargelaten.

Zwarte specht

Met zijn grote nestholte (opening gemiddeld 12,8x8.6 cm) in overwegend oude beuken en Amerikaanse eiken is dit een soort die tijdens het blesen en vellen gemakkelijk kan worden gespaard. Daar komt bij dat oude holtes veel worden gebruikt door hollen-duiven, spreeuwen, boommarters en vleermuizen, een reden te meer om zorgvuldig met deze bomen om te gaan. Niettemin werd in Boswachterij Smilde in mei 1996 een bezet nest (5-legsel) in een Amerikaanse eik omgezaagd, gevolgd door een bezet nest (begin eifase) in een beuk in april 1998. In het laatste geval begon het paar nog aan een nieuw nest in een beuk, maar deze poging strandde in mei nadat het hol tot vuistdiepte was uitgehakt. Het wegzagen van dergelijke bomen berust op grove onachtzaamheid. Dit is te meer ernstig daar is gebleken dat zwarte spechten veel schaarser zijn dan tot nu toe werd aangenomen. Voor Drenthe is na grondig onderzoek becijferd dat de stand het afgelopen decennium met ruim een factor vijf is overschat: niet 350 paar, maar slechts 62 paar (van Manen 1998)!

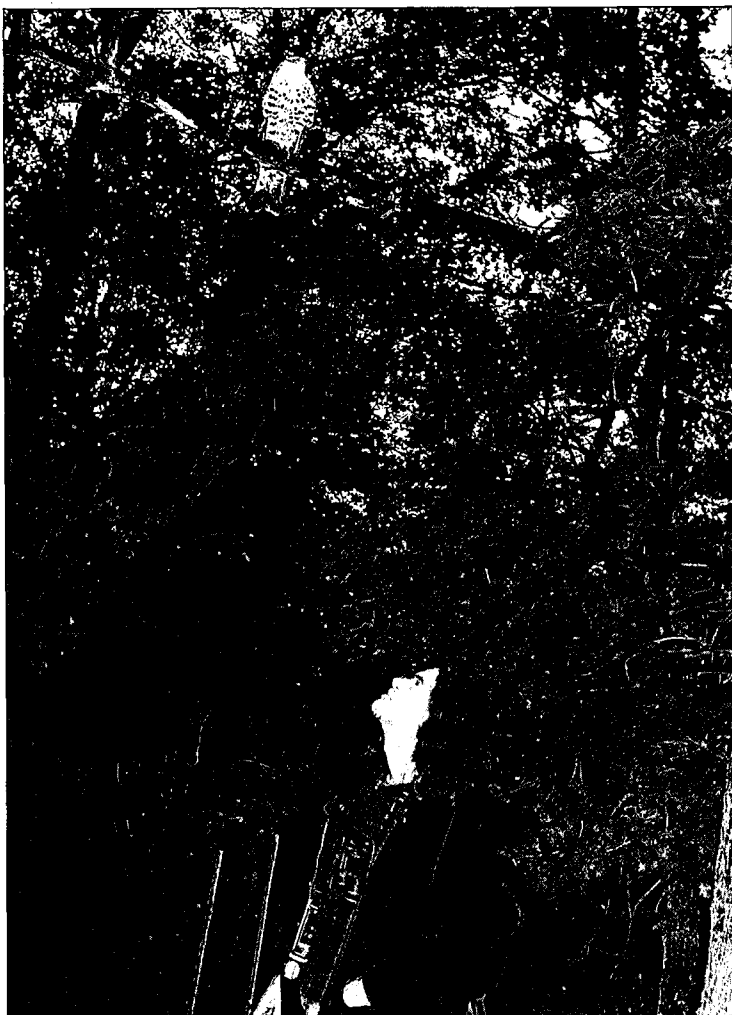
Roofvogels

Het onderzoek naar roofvogels heeft in Nederland een hoge vlucht genomen. In 1998 werden, verspreid over het hele land en over alle beschikbare biotopen, door medewerkers van de Werkgroep Roofvogels Neder-

land (WRN) en SOVON Vogelonderzoek Nederland 3568 nesten van tien soorten opgespoord en gecontroleerd. Van elk nest werd een nestkaart ingevuld, met details over de locatie, de bevindingen tijdens de nestbezoeken en habitat- en nestgegevens. Deze kaarten liggen in depot bij SOVON Vogelonderzoek Nederland. De nestkaarten over 1998 vormen een representatieve steekproef, zowel over de soorten als over het land en de verschillende terreintypen (Bijlsma 1999). Deze set leverde veel informatie op over misluktingsoorzaken, waaronder bosbouwwerkzaamheden. Daarnaast lieten WRN-medewerkers op vellingen in de nabijheid van actieve nesten (Bijlsma 1999a). De werkwijze van het roofvogelonderzoek is inmiddels in hoge mate gestandaardiseerd, wat de zeggingskracht van het materiaal zeer ten goede komt (Bijlsma 1997). Van vier van de vijf bosroofvogelsoorten kwamen meldingen binnen van nestverstoring en vernieling als gevolg van boswerkzaamheden (Tabel 2). In totaal ging het om 35 gevallen op 3568 nestkaarten (waaronder 2617 kaarten voor de vijf soorten). De nestkaarten vertegenwoordigen 11-31% van de totale Nederlandse populatie van de betrokken soorten, een steekproef die zonder meer representatief is (zie voor de spreiding van de nestkaarten per soort: Bijlsma 1999). Van veel verstoorde nesten was

Tabel 2. Waargenomen en berekende omvang van verlizen onder roofvogelnesten als gevolg van vellingen in Nederland in 1998.

Soort	Wespendief	Havik	Sperwer	Buizerd	Boomvalk
Aantal paren in Nederland	650	1800	5000	8000	750
Nestkaarten in 1998	45	559	569	1327	117
Aantal verstoord door boswerk	0	14	3	17	1
% verstoord	0.0	2.5	0.5	1.3	0.9
Geschat verlies	0	45	25	104	7

Rob Bijlsma met antenne en ontvanger onder een gezenderde wespindief, Landgoed Berkenheuvel, augustus '98 (Foto: Martijn de Jonge)

de terreineigenaar bekend: 20x Staatsbosbeheer, 3x gemeentes (Ommen, Echt, Venray), 4x particulieren en 8x onbekend of niet doorgegeven. Helaas is het niet mogelijk na te gaan of terreinen van Staatsbosbeheer disproportioneel veel in de nestkaarten zijn vertegenwoordigd. Gezien de spreiding van nestkaarten over het land lijkt dat aannemelijk voor Drenthe (waar bijna alle bossen staatsbossen zijn), maar niet voor de rest van het land.

Berekende verliezen onder zang- en roofvogels

Met de huidige schaal van

zomervellingen in Nederland worden jaarlijks tenminste vele tienduizenden zangvogelnesten vernield (Bijlsma 1998). Dat is een conservatieve schatting, gebaseerd op mijn bevindingen in Boswachterij Smilde en de gemelde omvang van zomervellingen in 1998 in Drenthe, Overijssel, Flevoland, Achterhoek, Noord-Brabant en Limburg. Zelfs van roofvogels, die relatief makkelijk zijn op te sporen, werden in 1998 landelijk minimaal 181 bezette nesten vernield of verstoord (Tabel 1, zie ook Bijlsma 1999a). Daarmee scharen boseigenaren zich in het illustere

gezelschap van eierverzamelaars, malafide jagers en illegale handelaars. Gezamenlijk zijn zij verantwoordelijk voor de verstoring en vernietiging van minimaal 800 roofvogelnesten in 1998.

Literatuur

- Avery, M., Leslie, R., 1990. Birds and forestry. London, Poyser.
- Bijlsma, R.G., 1997. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Bijlsma, R.G., 1998. Effect van boswerkzaamheden in het broedseizoen op broedvogels. Drentse Vogels 11: 1-6.
- Bijlsma, R.G., 1999. Trends en broedsucces van roofvogels in Nederland in 1998. De Takkeling 7: 6-51.
- Bijlsma, R.G., 1999a. Stelselmatige vernietiging van bezette roofvogelnesten door Staatsbosbeheer. De Takkeling 7: 59-64.
- Bijlsma, R.G., van Kuik, H., Schipperijn, J., Zoun, P. 1999. Roofvogelvervolgning in Nederland in 1998. De Takkeling 7: 52-58.
- Carey, C. (ed.) 1996. Avian energetics and nutritional ecology. New York, Chapman & Hall.
- Dijk, A.J. van, 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken (handleiding Broedvogel Monitoring Project). Beek-Ubbergen, SOVON.
- Flade, M. 1994. Die Brutvogelgemeinschaften Mittel- und Norddeutschlands: Grundlagen für den Gebrauch vogelkundlicher Daten in der Landschaftsplanung. Eching, IHW-Verlag.
- Fuller, R.J., 1995. Bird life of woodland and forest. Cambridge, Cambridge University Press.
- Manen, W. van, 1998. Aantalverloop van de Zwarte Specht *Dryocopus martius* in Drenthe. Drentse Vogels 11: 43-49.
- Newton I. (ed.) 1989. Lifetime reproduction in birds. London, Academic Press.

Reactie Staatsbosbeheer

Met meer dan gewone belangstelling heeft Staatsbosbeheer kennis genomen van de inhoud van het artikel van de heer Bijlsma, die ons als onderzoeker en deskundige op het gebied van de avifauna zeer goed bekend is en ons in de loop van de tijd veel belangrijke informatie en waardevolle beheeradviezen heeft doorgegeven. Het dilemma wat hij aansnijdt is ons eveneens goed bekend en houdt ons de laatste jaren in toenemende mate bezig. Daarbij is ons duidelijk geworden dat we te maken hebben met een behoorlijk weerbarstige materie.

De opdracht van Staatsbosbeheer

Staatsbosbeheer moet dit dilemma in de praktijk oplossen tegen de achtergrond van de beheeropdracht van de Minister van LNV en die door Staatsbosbeheer volledig wordt aanvaard. Deze opdracht behelst namelijk het uitgangspunt, dat verreweg het grootste deel van het bosareaal van Staatsbosbeheer multifunctioneel is, d.w.z., dat daarin natuurontwikkeling en natuurbehoud, de productie van hout en de mogelijkheden voor natuurgerichte recreatie op evenwichtige wijze moeten worden behartigd. Omdat deze opdracht de context bepaalt, waarbinnen Staatsbosbeheer zijn bos moet beheren en Bijlsma zelf in het slot van zijn artikel ook de voor hem bepalende context weergeeft is hier een korte uiteenzetting vanuit onze optiek relevant.

Houtproductie en -oogst spelen

een onmisbare rol bij de realisatie van het bosbeleid van de Minister van LNV en dus ook bij de uitvoering van de beheersopdracht van Staatsbosbeheer.

Binnen het kader van de CO₂-problematiek wordt gestreefd naar het gebruik van milieuvriendelijke en duurzame grondstoffen, waaronder het gebruik van hout als energiebron. Een tweede kernpunt van dat beleid is tevens een bijdrage te leveren aan de terugdringing van de grootschalige verwoesting van - nagevoeg - natuurlijke bossen elders in de wereld. In dat kader moet de huidige zelfvoorzieningsgraad van Nederland van amper 10 %, via 17 % op korte termijn, opgevoerd worden tot 25 % in 2050! Concreet betekent het verenigen van doelstellingen, dat tegelijkertijd en de leefomstandigheden van de [broed]vogels van het bos optimaal moeten worden ontwikkeld en beschermd, en voldoende hout moet worden geoogst en optimale mogelijkheden voor recreatie moeten worden geschapen. Wat "voldoende hout" betekent is omschreven in een concrete taakstelling voor SBB van gemiddeld 300.000 m³ per jaar. De omvang van onze houtoogsttaakstelling, gekoppeld aan de huidige houtmarktstructuur, betekent dat, wil Staatsbosbeheer zijn rol in dit veld op adequate wijze kunnen spelen, jaar rond hout moet worden geoogst.

Het "speelveld" van SBB als bosbeheerder

Staatsbosbeheer is binnen de gegeven multifunctionaliteit altijd bezig verschillende functies met deels tegenstrijdige belangen op elkaar af te stemmen en te "matchen" zonder dat het een het ander kan en mag uitsluiten. De

gewichtsverdeling mag dan van plaats tot plaats verschillen, steeds is en blijft sprake van alle drie de elementen. De randvoorwaarden zijn dus een houtoogst van 300.000 m³ per jaar en een bosbeheer gericht op duurzaamheid en natuurlijke processen. Het zijn deze twee doelstellingen, die in de praktijk het moeilijkst te verenigen zijn. Hoewel onmiskenbaar sprake is van interferentie met het aanwezige dierenleven moet toch geoogst worden om aan onze houtproductietaakstelling te kunnen voldoen. De periode, waarin schade kan ontstaan is lang [januari - september]. Uitsluiting van houtoogst in deze periode is niet mogelijk.

Het dilemma en de aanpak daarvan

Om te beginnen probeert het Staatsbosbeheer de omvang en de intensiteit van de houtoogst in het broedseizoen zoveel mogelijk terug te dringen. Toch moet ook in de periode van half maart tot half augustus een minimale hoeveelheid hout van bepaalde kwaliteit en afmetingen in verse toestand op de markt worden gebracht. Deze hoeveelheid is voor Staatsbosbeheer voor de komende tijd bepaald op maximaal 60.000 m³ per jaar, d.w.z. 20% van het jaartotaal in 5 maanden! Dat is naar huidig inzicht het maximaal haalbare om onaantoonbare risico's voor andere belangen [natuur, recreatie e.d.] op een acceptabel laag niveau te houden. Welke ideeën heeft Staatsbosbeheer verder over de aanpak van het dilemma, resp. welke acties zijn/worden daartoe ondernomen? Uitgaande van de legitieme stelling, dat elke verontruste vogel, resp. vernield broed-

"De houtoogst van 300.000 vierkante meter per jaar en . . .

sel er één teveel is zou de eenvoudigste oplossing zijn gewoon géén hout meer te oogsten in het broedseizoen. Staatsbosbeheer kan dat om moverende redenen niet doen en zal, overigens met handhaving van deze stelling, toch moeten proberen [nagenoeg] hetzelfde resultaat te bereiken via voorzorg, goede planning en controle, zorgvuldige uitvoering van het oogstwerk en goede evaluatie en nazorg. Maar Staatsbosbeheer doet er dan wel alles aan de resterende risico's naar aard en aantal tot een uiterst minimum terug te dringen.

Voorzorgsmaatregelen

Ter verduidelijking volgt hier een opsomming van een aantal onderdelen van onze aanpak:

- In beginsel wordt voor zover noodzakelijk tijdens het broedseizoen alleen hout geveld in het multifunctionele bos [dus niet in bossen met het hoofdaccent natuur].
- Géén vellingen in kleine bosjes e.d.
- Géén vellingen in loofbos als er blad aan de bomen zit
- Voorafgaand aan elke velling in de broedperiode wordt zo goed mogelijk gecontroleerd

of er wel of geen broedgevallen aanwezig zijn, die moeten worden ontzien.

- Instructie van eigen personeel of velploegen over de aanwezigheid van vogels en de te nemen maatregelen ter bescherming van de geconstateerde broedgevallen. Zonodig wordt de geplande velling alsnog uitgesteld tot na het broedseizoen.
- Dode bomen en ondergroei zijn onderdeel van het bosecosysteem en worden niet onnodig geveld en/of verwijderd. Dat gebeurt wel, wanneer dat uit veiligheidsoverwegingen bijv. langs voor het publiek opengestelde wegen en paden noodzakelijk is !
- Goede controle door de beheerder tijdens en direct na beëindiging van het werk.
- Het vooraf opnemen van bijzondere bepalingen in de houtverkoopcontracten ter bescherming van het bos in het algemeen en de avifauna in het bijzonder en bijbehorende sancties achteraf bij opgetreden schade ten gevolge van aantoonbare onzorgvuldigheid en nalatigheid.

Daarnaast kan in de jaarlijkse houtoogstplannen worden aangekend welke percelen extra kwetsbaar zijn in het broedseizoen. Oudere en naar leeftijd en soort gevarieerde bossen met een goed ontwikkelde bosstructuur bevatten in de regel meer broedgevallen dan jonge monotone bossen van de eerste generatie. Trouwens in het laatste geval is ook steeds waakzaamheid geboden! Een vuistregel is hoe natuurlijker het bos is samengesteld des te meer kans op een hoge en bijzondere broedpopulatie. In het oogst- en leverings-

... een bosbeheer gericht op duurzaamheid en natuurlijke processen zijn in de praktijk het moeilijkst te verenigen."
(Foto's: Renske Schulting)

schema wordt dan rekening gehouden met de wenselijkheid in deze percelen het hout alleen buiten het broedseizoen te laten oogsten. Naast een goede bosinventarisatie en recente monitoringsgegevens is een goede terreinkennis van de plaatselijke beheerder onmisbaar om tot de beste afweging van belangen te kunnen komen.

Een andere factor, die voor Staatsbosbeheer in toenemende mate van betekenis is, betreft een goede en open communicatie met onze in bos, natuur en landschap geïnteresseerde omgeving, in het bijzonder de met Staatsbosbeheer samenwerkende vogelwerkgroepen en zeker met een organisatie als Vogelbescherming Nederland. Plaatselijk heeft dat al tot vruchtbare uitwisseling van belangrijke informatie geleid, die zijn uitwerking in het feitelijke beheer niet heeft gemist. Het is zeker de bedoeling dit verder te intensiveren en uit te breiden. Onze bewuste bemoeienis en inspanningen terzake zijn niet van vandaag of gisteren, maar houden ons al geruime tijd met zo af en toe wisselend succes bezig.

Door intensieve broedvogelkartering - mede uitgevoerd door Bijlsma - zijn we goed op de hoogte van de vogeldichtheden in onze terreinen. Mede door dit onderzoek zijn wij op het spoor gezet om met nog meer aandacht en zorg met onze broedvogels om te springen. Dit bevestigt en versterkt onze bewuste aanpak tot op dit moment en zal ongetwijfeld leiden tot verdere aanpassing en verbetering daarvan.

Een reactie op de discussie en de conclusies van Bijlsma

De constatering, dat de gevonden relatief hoge broeddichtheden het in zijn algemeenheid onmogelijk maken tevoren door monitoring voldoende inzicht te krijgen in het feitelijke risico van boswerk in het algemeen en houtoogst in het bijzonder kan niet worden beaamd. Zonder de pretentie te hebben elk risico te kunnen uitsluiten, vindt Staatsbosbeheer dat het in de praktijk weliswaar lastig maar mogelijk is jaarrond te oogsten. Overigens

kan de plaatselijke beheerder in voorkomende twijfelgevallen altijd besluiten tijdens het broedseizoen het zekere voor het onzekere te nemen en de oogst tot na die periode uit te stellen. Staatsbosbeheer voelt zijn eigen verantwoordelijkheid in deze kwestie terdege en geeft daar naar beste kunnen en weten invulling aan zonder overigens de geconstateerde incidenten feitelijk te willen ontkennen.

De suggestie als zou de in Smilde geconstateerde situatie t.a.v. vernieling van dood hout en ondergroei representatief zijn

voor de aanpak van houtoogst bij heel Staatsbosbeheer gaat ons te ver. Vast staat, dat normaliter liggende en staande dode bomen met rust worden gelaten en de ondergroei zoveel mogelijk wordt ontzien. Incidenten zijn echter, ook bij ruime voorzorgsmaatregelen, niet uit te sluiten. Een goede voorbereiding en controle door het beheer zelf zijn, naast een goede instelling en vakmanschap van de uitvoerende partij, essentieel, terwijl goede communicatie tussen partijen daarbij de bepalende factor voor succes vormt.

Ook wekt het artikel van Bijlsma de indruk als zou de houtoogst bij Staatsbosbeheer in 1998 ineens en op meerdere plaatsen aanzienlijk zijn verhoogd en geïnventariseerd. De totale houtoogst bij Staatsbosbeheer in 1998 ligt juist beduidend lager dan de jaren daarvoor. Daar kan het dus niet aan liggen, maar mogelijk wel aan het verhoogde aantal gerichte onderzoeken op dit punt, die de trefkans en de bekendheid van deze incidenten heeft bevorderd. Uiteraard neemt Staatsbosbeheer de geconstateerde incidenten met schadelij-

ke gevolgen serieus, met uitzondering van de door Bijlsma aan het slot van zijn verhaal gebezigde rangschikking van beseigenaren onder een door hem 'illustrer' geacht gezelschap.

Het argument als zou schade ten gevolge van houtoogst door het voorkomen van vervolg- en nalagsels kunnen worden verminderd of gecompenseerd spreekt ook Staatsbosbeheer niet aan. De opmerkingen, waarin het belang van een vroege start van een ongestoorde broedcyclus uiteen wordt gezet, zijn bepaald waardevol en spreken Staatsbosbeheer zeker aan. Het onderstreept alleen maar wat we vanuit de praktijk al min of meer wisten en betekent, dat extra aandacht voor dit aspect bij onze verdere aanpak geboden is.

Tenslotte

Staatsbosbeheer heeft met belangstelling en respect kennisgenomen van de zeer persoonlijke en "bewogen" stellingname van de Heer Bijlsma, maar gaat echter niet mee in zijn standpunt om de natuur, i.c. de avifauna, in alle bossen het primaat te geven; tenminste die opvatting maken wij op uit zijn stellingname tegen en

door hem verondersteld primaat van de economie in het bos. Overigens heeft de natuur bij Staatsbosbeheer wel degelijk het primaat gekregen in de ruim 25.000 ha bos met hoofddoel natuur tegenover de ca. 60.000 ha multifunctioneel bos, waar de functie natuur steeds nevengeschikt is. De houtproductiedoelstelling wordt door Staatsbosbeheer geaccepteerd en gerespecteerd juist omdat we daarmee op internationaal niveau een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling en instandhouding van biodiversiteit door elders tropisch regenwoud en oorspronkelijke bossen te sparen.

Staatsbosbeheer hoopt met deze reactie duidelijk te hebben gemaakt deze terecht aan de orde gestelde kwestie bijzonder serieus te nemen. Ook zal Staatsbosbeheer bijzonder graag de al jaren bestaande vruchtbare samenwerking op het gebied van de avifauna met gekwalificeerde onderzoekers als de heer Bijlsma blijven voortzetten.

F.W. Baron van Tuyll van Serooskerken, Staatsbosbeheer.

Nieuw beheerbeleid SBB: zomervellingen afbouwen

Bij het ter perse gaan van dit nummer van het Nederlands Bosbouw Tijdschrift was het bovenstaande artikel inderdaad een juiste weergave van het beleid van Staatsbosbeheer (SBB). Echter, deze maand heeft SBB een nieuw beheerbeleid gepresenteerd. Staatsbosbeheer zal het vellen van hout in de periode medio maart tot medio augustus (zomervellingen) de komende jaren afbouwen.

Staatsbosbeheer kan daar niet onmiddellijk mee stoppen omdat er een aantal meerjarige verplichtingen met houtafnemers is aangegaan. Dit jaar zal in de periode van medio maart tot medio augustus 40.000 m² geveld worden.

De vele discussies over dit onderwerp, zowel intern als extern, hebben begin deze maand geleid tot het nieuwe beheerbeleidsstandpunt.

Reactie AVIH

Bosbeheer: da's werk in uitvoering

Het functioneren van het Nederlandse bos is onderwerp van talloze beleidsdoelstellingen en beheeropvattingen. Om die, in het kleine beetje bos dat we hebben, op een evenwichtige manier te realiseren hanteert de boseigenaar een belangrijk stuk gereedschap: het blesmes. Met een streep op de boom wordt sturing gegeven aan de toekomstige bossamenstelling en de daarmee beoogde waarden. Dat wil zeggen: als de gebleste bomen worden geveld. Die velling moet efficiënt en kosteneffectief gebeuren opdat het vrijkomende hout geoogst kan worden voor de verkoop.

De bedrijfseconomie van de meeste bosbezitters is zodanig dat er een permanente prikkel is om de kosten van deze beheer-ingreep zo laag mogelijk te houden en de opbrengsten van het hout zo hoog mogelijk. Verkoop van het gebleste hout op stam is daartoe het meest geschikt. Efficiëntie in oogstorganisatie, logistiek en houtlevering aan de verwerkende industrie worden daardoor sterk bevorderd.

Jaarrond werk – noodzaak

Het is noodzakelijk om goed opgeleid bosbouw personeel en gespecialiseerde machines het jaarrond te kunnen inzetten. Het is ondenkbaar dat een ketenorganisatie van velling tot en met zagerij als seizoenswerk zou kunnen worden uitgevoerd: de machines zijn daarvoor te duur, ge-

specialiseerd personeel kan niet op seizoensbasis worden ingehuurd en zagerijen kunnen niet een half jaar stil staan.

De consequenties daarvan zouden zijn:

- Verlies van werkgelegenheid van betrokken en deskundig personeel in houtoogst en -transport;
- Extra opslagcapaciteit bij houtverwerkers vereist (met bijbehorende rentelast en kostbare voorzieningen om kwaliteitsverlies te beperken);
- Extra transportbewegingen in de wintermaanden om de houtopslagterreinen vol te rijden hetgeen conflicten geeft met milieubeheervergunningen van houtverwerkende bedrijven;
- Verhoogde oogstintensiteit in een periode met vergrootte kans op bodembeschadiging;
- Versterkte import van rondhout en gezaagd hout ten nadele van de concurrentiepositie van Nederlands hout;
- Een negatief effect op de bedrijfseconomie van de bosbezitter.

Vogelwet is goed kader

Gezond verstand, goed en redelijk overleg tussen houtkoper en bosbeheerder zijn de beste waarborgen om te voorkomen dat er onevenredige verstoring plaats vindt van (avi)fauna. Daarbij is maximaliseren naar de ene of de andere kant wél eenvoudig (op papier), maar geeft ándere ongewenste effecten die wél gewogen moeten worden. De zorg voor bosinstandhouding gaat verder dan de bezorgdheid voor alléén de broedvogels.

Het met goed verstand hanteren van de Vogelwet – rekening houden dus met het artikel "Houtoogst en verstoring van vogels" van *Vogelbescherming Nederland* (zie volgende pagina's) – geeft ruim voldoende waarborgen voor een adequate bescherming van de avifauna bij houtoogst.

Tot slot

De praktijk van alledag wijkt op sommige punten af van Bijlsma's schets:

De bedrijven in de houtoogst en -verwerkingsketen worden de laatste jaren juist in toenemende mate geconfronteerd met bosbezitters die – gemakshalve – het bos gedurende een aantal maanden afsluiten voor exploitatie activiteiten.

Uit zijn tabel 2 blijkt dat 35 nesten door boswerk zijn verstoord van de 2617 nestkaarten van wespdepief, havik, sperwer, buizerd en boomvalk: dat is 1,3%. Hoewel elk verloren nest er een te veel is, is dat toch verrassend laag en wellicht een indicatie voor de omzichtigheid waarmee de praktijk te werk gaat. Bijlsma's klassificering van beseigenaren lijkt in dit verband dan ook niet veel hout te snijden.

Houtoogstprojecten die met harvester en uitrijcombinatie worden uitgevoerd kennen een kortere doorlooptijd, hebben een geringere geluidsproductie en leveren minder bodem- en ondergroeibeschadiging op dan motorzaagvellingen en slepen van langhout.

C. Boon, voorzitter Algemene Vereniging Inlands Hout (AVIH)